

FORM OCH BETYDELSE
HANDLEDNING I FRÅGA OM SPECIES I SVENSKAN

LILIAN INGMAN-LINDHOLM

1. Inledning

I ett enskilt språk går vissa särdrag genom hela det semantiska systemet, i svenskan t.ex. skillnaden mellan bestämd och obestämd form. Det typiska för svenska substantiv är att bestämd och obestämd form utmärks genom vissa bestämda ändelser eller genom avsaknad av dem. Substantivets bestämda form bildas genom att följande ändelser fogas till den obestämda: i sing. -an, -en, -n, -et, -at, i plur. -na, -en.

OBEST. ART.	ALLMÄN FORM	BEST.FRIST. ART.	BEST. FORM	BEST.SLUT- ART.
en	bil		bil-	en
		den (fina)	bil-	en
	bilar		bilar-	na
ett	hus	de fina	bilar-	na
			hus-	et
	det (stora)	hus-	et	
	hus	hus-	en	
	de (stora)	hus-	en	

BESTÄMD FORM kännetecknas av slutändelsen hos substantivet eller av fristående framförställd artikel den - det - de och slutändelse. Den fristående artikeln måste utsättas då ett substantiv föregås av ett adjektiv.

OBESTÄMD FORM kännetecknas av en framförställd artikel en eller ett.

ALLMÄN form kännetecknas av att substantivet står i grundform utan artikel.

Den form i vilken bestämd och obestämd artikel uppträder bestäms av substantivets genus en, ett och numerus sing., plur.

2. Vad är species?

Species är en grammatisk kategori, som uttrycks genom bestämd och obestämd form och som har bestämd och obestämd betydelse.

Species bestämmer inte ensamt ett ords betydelse utan ordet självt har en viss betydelse och även kontexten påverkar ordets betydelse.

Noreen indelar species i tre kategorier:

1. Det bestämda (definita) med anaforisk betydelse som uttrycks med bestämda artikeln. Formen är bestämd.

2. Det obestämda (indefinita) med indefinit betydelse som uttrycks med obest. art. Formen är obestämd.

3. Det allmänna (generella) med expressiv betydelse som inte har någon artikel. Formen är allmän.

Noreens indelning kan schematiseras på följande sätt:

		SPECIES		
F		Generellt	Indefinit	Definit
O	Allmän	x		
R	Obestämd		x	
M	Bestämd			x

Berit Korpi har i en undersökning kommit fram till att Noreens indelning kan vidareutvecklas och återges med nedanstående tabell som har ett kryss i varje ruta.

		SPECIES		
F		Generellt	Indefinit	Definit
O	Allmän	x	x	x
R	Obestämd	x	x	x
M	Bestämd	x	x	x

I fortsättningen följer jag tablan ovan.

3. Generellt species

Generellt species hos ett substantiv innebär att ordet har allmän form.

A. Allmän form

Allmän form används om obestämda enheter eller mängder, som inte är avgränsade i tid eller rum.

1. Klassord

Klassord är enhetsord, som betecknar en hel art, stam eller klass.

Den allmänna, abstrakta betydelsen hos klassorden kommer bäst fram i allmän form.

(1) Harar har långa öron.

(3) Pengar är betalningsmedel.

(2) Ekorrar har yvig svans.

(4) Aktier är värdepapper.

(5) Hundar är sällskapsdjur.

När det gäller regler eller definitioner står substantivet i allmän form:

(6) Triangel kallas en tresidig rätlinjig figur.

2. Ämnesnamn

Ämnesnamnen får sin egentliga betydelse bara i allmän form.

- (7) socker är sött. (11) Bordet är av trä.
(8) Kräfter är gott. (12) varm korv med senap
(9) Kött är dyrt. (13) ost och rödvin
(10) Smycket är av silver. (14) kaffe utan grädde

3. Abstrakter

Oräkningbara abstrakter har allmän form:

- (15) tala sanning
(16) utöva idrott (19) livslång kärlek
(17) fin underhållning (20) stor flit
(18) god sömn (21) mycken skönhet
(22) med besvikelse, förtjusning, förvåning, intresse o.s.v.

4. Prepositionsuttryck

I fasta prepositionsuttryck står substantivet i allmän form:

- (23) föras till sjukhus (28) marschera i takt
(24) stå i topp (29) falla i sömn
(25) leda till krig (30) komma till skada
(26) köra mot rött ljus (31) gå på tå
(27) kalla till gudstjänst

5. Uppräkningar

Allmän form är vanlig vid uppräkningar, oftast gäller detta abstrakta ord.

- (32) Beslutet blir inte lättare efter alla krav på ett nej från kvinnoförbund, ungdomsrörelse och broderskapare.
(33) Socialdemokrater och kommunister lägger skulden för arbetslösheten på de borgerliga.

Allmän form används ofta vid ord som betecknar

6. Transportmedel:

- (34) åka tåg, metro
(35) ta taxi
(36) buss nr 16

7. Väderlek, också vid framförställt attribut:

- (37) Det blir regn. (39) Det var hård åska.
(38) Det var dagg i gräset. (40) Vi har fint väder.

8. "Ägoförhållanden":

- (41) Huset har fönster. (44) Segelbåten har mast.
(42) Bilen har däck. (45) Att ha hund är vanligt.
(43) Roddbåten har ärör.

B. Obestämd form

Uttryck i obestämd form med generell innebörd visar hur något är beskaffat eller vanligen beter sig.

1. Klassord

Substantivets obestämda form framhäver klassmedlemskapet.

- (46) En hund har fyra ben.
(47) En aktie är ett värdepapper.
(48) En vanlig människa kan inte se in i framtiden.
(49) En flicka ska inte slåss.
(50) En biobiljett kostar mk 20,-.
(51) en chefs betydelse för ett företag

2. Ämnesnamn

Obestämd form av ämnesnamn betecknar sort.

- (52) ett gott vin
(53) ett klart vatten

C. Bestämd form

Bestämd form med generell innebörd framhäver allmängiltigheten.

1. Klassord

I detta fall tenderar klassorden att få en klar enhetsbetydelse.

- (54) Hunden är ett sällskapsdjur.
(55) Ekorrarna har yvig svans.

4. Indefinit species

A Obestämd form

Obestämd form används om

1. a) substantivet är ett predikativ och detta predikativ har attribut.

(56) Hon är en god lärare.

(57) Hon har en röd kjol.

b) en relativsats följer

(58) Hon blir kanske en lärare, som alla kommer att tycka om.

(59) Han har en bil, som är alldeles ny.

2. Ny information

Obestämd form används alltid vid ny information:

a) om något obekant

(60) Jag har köpt en bok om hundar.

(61) Chefen beställde en maskin från ett företag i Lahtis.

(62) Under denna vinter har man äntligen kommit så långt, att det har utlovats en helhetslösning av energiproblemet.
Tämän taiven aikana on vihdoinkin päästy niin pitkälle, että on luvattu kokonaisratkaisu energiaongelmasta.

(63) Arbetsgruppen utlovade en redogörelse i saken.
Työryhmä lupasi selvityksen asiassa.

b) i presentationer

Alla de s.k. presentationerna är introduktion av nya begrepp i ledigt språk och just för att de är ny information uppträder dessa i obest.form.

(64) Det ligger en räkning på bordet. Pöydällä on lasku.

(65) Det kommer en bil på vägen. Tiellä tulee auto.

(66) Det är en bil som kommer på vägen. Auto tulee tiellä.

B Allmän form

Allmän form används vid

1. substantiv som predikativ i betydelsen yrke, religion, nationalitet, politisk inställning

(67) De är <u>lärare</u> .	(72) De är <u>araber</u> .
(68) Hon är <u>pianist</u> .	(73) Han är <u>socialist</u> .
(69) Hon är <u>katolik</u> .	(74) De är <u>kommunister</u> .
(70) De är <u>protestanter</u> .	(75) Han är <u>ordförande</u> .
(71) Han är <u>japan</u> .	

2. mängdenheter

En mängdenhet består av mångdled och artled och artledet har allmän form.

(76) ett par <u> dagar </u>	(79) ett flertal <u> invånare </u>
(77) rikligt med <u> pengar </u>	(80) mycket <u> pengar </u>
(78) en mängd <u> personer </u>	(81) en hop <u> människor </u>

Allmän form används då

3. substantivet som bestämning har ett indefinit pronomen eller ett ord med indefinit betydelse

(82) inget företag	(85) somliga människor
(83) några böcker	(86) få personer
(84) någon dag	(87) olika länder

C. Bestämd form

Indefinit species har sällan best. form.

Något exempel kan dock nämnas.

- (88) Han reste till utlandet .

5. Definit species

Definit species hos ett substantiv innebär att ordet är specifikt.

A Bestämd form

Bestämd form används när

1. saken är tidigare omtalad (anaforisk eller tillbakasyftande betydelse)

(89) Jag har köpt en bil. Bilen har fyra dörrar.

(90) Vi hänvisar till telefonsamtalet och offererar Er skrivmaskiner enligt följande.
Viittaamme puhelinkesteluun ja tarjoamme Teille kirjoituskoneita seuraavasti.

2. saken är allmänt känd

a) himlakroppar

(91) jorden, månen, planeterna, solen

b) allmänna institutioner

(92) staten, apoteket, polisen, posten, ministerierna, regeringen, brandkåren, skatteverket, pressen

c) unika personer

(93) presidenten, kungen, drottningen, prinsen, påven, statsministern, konsumentombudsmannen

(94) Presidenten utnämner högre ämbetsmän.
Presidentti nimittää korkeimmat virkamiehet.

d) geografiska, sociala och andra förhållanden

(95) naturen, industrialismen, världen, Norden, Sovjetunionen
Hit hör ofta sådana fall där något är bestämt av situationen och därför allmänt känt.

(96) Utvecklingsländerna finansierar själva sin egen utveckling till 80 %.

3. saken är indirekt omtalad

a) Korrelatet är inte direkt utsatt, men det finns något i sammanhanget som signalerar att det skall vara bestämd form.

- (97) Vi frågade ordföranden på vilket sätt stuveriarbetet kommer att utvecklas under 1980-talet. Han svarade att frågan bör betraktas utgående från att...
Kysymme puheenjohtajalta miten ahtaustyö tulee kehittymään 1980-luvulla. Hän vastasi että kysymystä on tarkasteltava siltä pohjalta, että...

b) Det är bestämt av sammanhanget vad det gäller.

- (98) Bilen borde repareras.
Auto olisi korjattava.

- (99) Han reste till huvudstaden.
Hän matkusti pääkaupunkiin.

4. saken är logiskt bestämd

a) komparativa verb

Benämningen komparativt verb härleder sig av att verben oftast kan omskrivas med verbet göra och komparativformen av ett adjektiv samt av att verbet i sig självt har en komparativ innebörd i det att något som t.ex. skall vidareutvecklas redan måste existera, alltså vara bekant och bör därför ha bestämd form. Under denna rubrik faller en stor grupp verb som i finskan nästan regelbundet uppträder med partitivobjekt, och då blir man vid översättning lockad att använda obestämd form i svenskan. Men nästan lika regelbundet som objektet till dessa verb står i partitiv i finskan, lika regelbundet kräver dessa verb objektet i bestämd form i svenskan.

heikentää = försvaga, göra svagare

helpottaa = (under)lätta, göra lättare

vaikuttaa = försvåra, göra svårare

Se bilaga.

- (100) Detta har i någon mån minskat intresset för anskaffandet av nya bostäder.
Tämä on hieman vähentänyt mielenkiintoa uusien huoneistojen hankintaa kohtaan.

b) mängdenheter

Om ett matematiskt tal eller liknande anges och finskan har substantivet i kasus elativ bör substantivet i svenskan ha bestämd form. Mängden står ofta i superlativ.

(101) 50 % av energin
50 % energiasta

(102) största delen av skogarna
suurin osa metsistä

c) omfattningen är total

Best. form används alltid när man avser hela branschen, sektorn,
gruppen o.s.v.

(103) handelns strukturförändring
kaupan rakennemuutos

Bestämd form används

5. efter den här, den där

(104) det här förslaget

(105) de där skidorna

6. då en att-sats eller ett infinitivuttryck bestämmer ett substantiv
med determinativt pronomen.

(106) Man fattade det beslutet, att...

(107) Jag har den äran att gratulera.

OBS. Korrelatet till en nödvändig relativsats står oftast i artikellös
form.

(108) det beslut, som man fattade i går

BESTÄMD FORM UTAN BESTÄMD FRISTÅENDE ARTIKEL

1. efter förre, hela, halva samt vissa adjektiv

(109) hela summan, halva året

(110) norra halvklotet (väderstreck)

(111) andra kapitlet (ordningstal)

2. vid namn

- (112) Svarta havet, Förenta staterna, Indiska oceanen, Stilla havet,
Finska viken, Vita hästen, Engelska kanalen

3. i stående uttryck

- (113) finska språket, andra världskriget, högra handen

B. Allmän form

Allmän form används

1. efter genitiv och possessivpronomen

- (114) mannens bil

- (115) hennes arbete

Genitiven har ungefär samma betydelsemässiga inverkan på följande substantiv som den bestämda artikeln. Genitiven preciserar det substantiv den bestämmer. Detta gäller allmänt när det är fråga om s.k. possessiv genitiv, som uttrycker ägaren och som inte kan omskrivas med preposition.

- (116) direktörens rum
johtajan huone

I sådana genitiver som är omskrivna med preposition blir det regelrätt bestämd form av huvordet.

- (117) kragen på kappan
takin kaulus

2. i vissa tidsuttryck, veckodagar o.s.v.

- (118) nästa vecka, inkommande fredag, flera månader, i år i februari,
år 1990

3. efter vissa demonstrativa pronomen (bakåtsyftande)

- (119) samma sak, denna gång

4. vanligtvis efter alla

(120) alla människor

5. I uttrycket råda brist på ngt står det som det råder brist på i allmän form.

(121) brist(en) på tillförlitliga uppgifter
luotettavien tietojen puuttuminen

6. I vissa stilarter och i rubrikstil används allmän form i stället för den mera korrekta bestämda formen.

(122) Enligt finsk press är saken slutbehandlad.

(123) NN ansåg att svensk politik är tråkig.

(124) Stockholm höjer skatt och taxor.

(125) Uppgörande av avtal är viktigt.

C. Obestämd form

Definit species uttrycks mycket sällan med obestämd form. Ett par exempel kan nämnas.

(126) Solveigs sång, en TV-film i fem strofer.

(127) Urho Kekkonen, en president med ambition

BILAGA 1

KOMPARATIVA VERB

aktivoida	aktivera
alentaa	sänka
edistää	(be)främja
heikentää	försvaga
helpottaa	(under)lätta
kaunistaa	försköna
kaventaa	göra smalare
keventää	(under)lätta
kohottaa	(upp)höja
korottaa	(upp)höja, öka
laajentaa	(ut)vidga
leventää	bredda, göra bredare
lisätä	öka
pienentää	(för)minska
rumentaa	förfula
supistaa	begränsa
suurentaa	förstora
syventää	fördjupa
tasoiittaa	(ut)jämna
täydentää	komplettera
vaikeuttaa	försvåra
vähentää	minska

BILAGA 2

ÖVNINGSEXEMPEL

1. Tällainen uudistus pienentäisi paperisotaa.
En sådan reform skulle minska (komp.verb) pappersexercisen.
2. Tuonti on tänä vuonna kasvanut nopeammin kuin vienti.
Importen har i år vuxit snabbare än exporten (omf. är total).
3. Verotus vie huomattavan osan tuloista.
Beskattningen tar en stor del (mängdenhet) av inkomsterna.
4. Maitopula ei ole vielä tämän päivän huoli.
Bristen på mjölk är inte ännu dagens problem (gen + allm.form)
5. Suurin ylijäämä Suomella oli Englannin kaupassaan.
Finland hade det största överskottet i sin handel (poss.pron. + allm. form) (handeln = omf. är total) med England.
6. Elintarvikemyymälöitten luku vähentyi viime vuonna voimakkaasti. Sen jälkeen on supistuminen ollut vähintään yhtä voimakasta.
Antalet livsmedelsaffärer minskade (komp. verb) kraftigt förra året. Efter det har minskningen (indirekt omtalad) varit minst lika kraftig.
7. USA:n on pakko jatkaa avaruustutkimuksia jo siitä syystä, että avaruuslennon keskeyttäminen johtaisi...
USA måste fortsätta (komp.verb) rymdforskningen redan av den anledningen, att (determ.pron. + att-sats) ett avbrytande (nyinformation) av rymdfärdena (omf. är total) skulle leda till...
8. Olemme tavoittamassa vaihetta, jossa suurin osa ammatissa toimivasta väestöstä on palveluelinkeinojen palveluksessa.
Vi håller på att uppnå ett skede (nyinformation) där största delen (mängdenget) av den yrkesverksamma befolkningen är i servicenäringarnas tjänst.

9. Tullihallituksen mukaan viennin arvo on kasvanut merkittävästi jokaisen vuosineljänneksen aikana.

Enligt tullstyrelsen (allm. institution) har exportvärdet vuxit (komp. verb) betydligt under varje kvartal.

10. GATT on julkaissut katsauksen jossa todetaan kaupan laskeneen viime vuonna. Katsaus antaa myös varsin synkkiä tulevaisuuden kuvia.

GATT har publicerat en översikt (nyinformation) i vilken det konstateras, att handeln förra året minskade (komp. verb). Översikten (bakåsyftande) ger även en ganska dyster framtidsbild.